

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDLAR BO‘YICHA SANOAT MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQUARISHNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI

Xusanova Maloxat Mengnorovna

Toshkent arxitektura – qurilish instituti
mustaqil tadqiqotchi
e-meil: xusanovamalohat@tiet.uz

Annotatsiya

Ushbu maqolada sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining o‘sishi va o‘zgarish tendensiyalari hamda iqtisodiyotdagi umumiy rivojlanishga ta’siri muhokama qilinadi. Shuningdek, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining Respublika YaIM hajmidagi ulushi va hududlar bo‘yicha sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi tahlil qilinadi. Mazkur tahlil mamlakatning sanoat siyosatini takomillashtirish va iqtisodiy o‘sishni jadallashtirish yo‘lidagi muhim omillarni ochib beradi.

Kalit so‘zlar: Sanoat mahsulotlari, ishlab chiqarish hajmi, hududiy tahlil, mintaqaviy rivojlanish, iqtisodiy salohiyat, sanoat sektori, mahalliy iqtisodiyot, investitsiya imkoniyatlari, rivojlanish darajasi, hududiy o‘sish, iqtisodiy infratuzilma, resurslar taqsimoti, innovatsiya, raqobatbardoshlik, sanoat dinamikasi.

Аннотация

В данной статье рассматриваются тенденции роста и изменения объемов производства промышленной продукции и их влияние на общее развитие экономики. Также анализируются доля объема производства промышленной продукции в ВВП республики и объем производства промышленной продукции по регионам. Этот анализ выявляет важные факторы для улучшения промышленной политики страны и ускорения экономического роста.

Ключевые слова: Промышленная продукция, объем производства, региональный анализ, региональное развитие, экономический потенциал, промышленный сектор, местная экономика, инвестиционные возможности, уровень развития, региональный рост, экономическая инфраструктура, распределение ресурсов, инновации, конкурентоспособность, промышленная динамика.

Abstract

This article discusses the trends of growth and change in the volume of production of industrial products and their impact on the general development in the economy. Also, the share of the production volume of industrial products in the GDP of the Republic and the volume of production of industrial products by region are analyzed. This analysis reveals important factors for improving the country's industrial policy and accelerating economic growth.

Keywords: Industrial products, production volume, regional analysis, regional development, economic potential, industrial sector, local economy, investment

opportunities, level of development, regional growth, economic infrastructure, resource distribution, innovation, competitiveness, industrial dynamics.

KIRISH

Sanoat mahsulotlari hajmining yalpi ichki mahsulot (YaIM) hajmidagi ulushi iqtisodiyotning sanoat sektoriga bogʻliqligini aks ettiruvchi muhim koʻrsatkichlardan biridir. Bu ulush mamlakatdagi umumiy iqtisodiy rivojlanish darajasi, ichki ishlab chiqarishning barqarorligi va milliy daromad yaratishdagi sanoatning hissasini aniqlashda katta ahamiyatga ega. Rivojlangan iqtisodiyotlarda sanoatning YaIMdagi ulushi koʻpincha iqtisodiy barqarorlik va yuqori darajadagi innovatsion faoliyat bilan bogʻliq. Shu bilan birga, rivojlanayotgan mamlakatlarda ushbu ulush iqtisodiyotning oʻsishiga va turli ijtimoiy muammolarning hal qilinishiga xizmat qiladi. Sanoat sektori mahsulotlari hajmining YaIMdagi ulushi yuqori boʻlsa, bu koʻpincha iqtisodiy oʻsishning asosiy drayveri sifatida qabul qilinadi va mamlakatning xalqaro raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Yangi Oʻzbekistonda sanoat korxonalarini boshqarishda innovatsion strategiyalarni ishlab chiqish va takomillashtirish, ishlab chiqarish samaradorligini taʼminlashda innovatsion va texnologik salohiyatini oshirish, innovatsion jarayonlarni uzluksiz boshqarish, innovatsion mahsulotlarni yaratish asosida raqobatbardoshlikni oshirish masalalarida keng koʻlamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2022-2026- yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasida aynan shu yoʻnalishda “Milliy iqtisodiyot barqarorligini taʼminlash va yalpi ichki mahsulotda sanoat ulushini oshirishga qaratilgan sanoat siyosatini davom ettirib, sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini 1,4 baravarga oshirish” boʻyicha vazifalar belgilab berilgan.[1] Mazkur vazifalarga samarali yechim topishda sanoat korxonalarida innovatsion boshqaruv samaradorligini baholash, davlat tomonidan ularni qoʻllab-quvvatlash, innovatsion strategiyani rivojlantirish, innovatsion jarayonlar boshqaruvini tashkil etish uslubiyotini takomillashtirish masalalarida ilmiy tadqiqotlarni chuqurlashtirish taqozo etiladi.

Sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining hududlar boʻyicha tahlili iqtisodiyotni mintaqaviy rivojlantirish va samaradorligini oshirishda muhim oʻrin tutadi. Turli hududlarda sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish darajasi oʻzaro farq qilishi iqtisodiy resurslar, infratuzilma va investitsiya imkoniyatlaridagi tafovutlar bilan bogʻliq. Bunday tahlil mamlakatning iqtisodiy salohiyatini kengroq anglash va hududlar oʻrtasidagi iqtisodiy notekisliklarni kamaytirish uchun strategik yoʻnalishlarni belgilashga imkon beradi. Shuningdek, hududlar boʻyicha sanoat ishlab chiqarishning asosiy koʻrsatkichlarini oʻrganish mintaqaviy siyosatni shakllantirishda, mahalliy iqtisodiyotni qoʻllab-quvvatlash va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, sanoat ishlab chiqarish hajmining hududiy tahlili mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini muvozanatlashtirish va barqaror iqtisodiy oʻsishni taʼminlashda asosiy vositalardan biridir.

Sanoat korxonalarining faoliyat samaradorligini, barqarorligini va raqobatbardoshligini baholash metodologiyasi muammolari milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning eng samarali va oqilona strategiyalarini tanlashni oldindan belgilab

beradi. Shunga ko'ra, sanoatni innovatsion rivojlantirish strategiyasini shakllantirish va uning joriy etilishini baholash, bu boradagi bilimlarning yetishmasligini bartaraf etish uchun yangi uslubiy ta'minot zarur. Sanoatni innovatsion va texnologik rivojlantirish strategiyasini shakllantirish va baholashning yagona uslubiy bazasi muhim iqtisodiy yo'qotishlarga olib keladigan intuitiv yondashuvlardan farqli ravishda, asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Bugungi kungacha sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi bilan bog'liq izlanishlar bir qator tadqiqotchilar tomonidan amalga oshirilgan.

Klassik iqtisodiy geografiya adabiyotlari (Masalan, Paul Krugman, Michael Porter kabi iqtisodchilar tomonidan) mintaqaviy o'sish va sanoat klasterlarining iqtisodiyotdagi ahamiyatini asoslab bergan. Ular sanoatning ma'lum hududlarda to'planishi va iqtisodiy infratuzilma o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlagan. Porterning raqobat ustunligi nazariyasiga ko'ra, ma'lum tarmoqlar rivojlangan hududlarda ishlab chiqarish hajmi va raqobatbardoshlik yuqori bo'ladi, bu esa o'z navbatida boshqa hududlarga ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Sanoat korxonalarining innovatsion rivojlanishining murakkab xususiyati ularning innovatsion faoliyati bilan tavsiflanadi. Innovatsion faoliyat holatning va raqobatbardoshlikning moslashuvchan ko'rsatkichi sanaladi.[2]

Rus iqtisodchisi N.A.Kuzmina sanoat tarmog'ining innovatsion rivojlanishini baholash va uni boshqarish uchun innovatsion salohiyat, innovatsion faollik va innovatsion risk o'rtasidagi bog'liqlikni aks ettiruvchi innovatsion rivojlanishning kompozit ko'rsatkichidan foydalanish taklif etilgan.[3]

Sanoat korxonalarida innovatsion texnologiyalarning indikativ tahlili parametrlarning ikki guruhi asosida amalga oshiriladi. Ko'rsatkichlarning bir guruhi mos yozuvlar me'yoriy qiymatlarisiz baholanadi.[4]

Zamonaviy ishlab chiqarish korxonalarini boshqarishda har qanday korxona vaziyatli yondashuv asosida faoliyat yuritishi zarur. [5] Ya'ni tizimli yondashuv bilan bir qatorda mavjud vaziyat talab etadigan vaziyatli yondashuv kabi boshqaruv tizimlarini ham qo'llash lozim. Shuningdek boshqaruvda kompleks, tarkibiy, integratsion yondashuvlardan ham foydalaniladi, umuman olganda menejmentdagi yondashuvlarni o'zaro bir-biri bilan bog'liqlikda foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Turli xil iqtisodiy manbalarning tahlili ko'rsatdiki, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar rivojlanishining hozirgi zamon bosqichida sanoat majmuasi raqobatbardoshligini eng muhim omili bo'lib innovatsion faoliyat hisoblanadi, ilmiy-texnologik rivojlanish darajasi esa o'z navbatida iqtisodiy o'sish uchun zamin tayyorlaydi, sanoat korxonalarining kelgusi rivojlanish yo'llarini belgilab beradi.[6] Iqtisodiyoti rivojlangan har bir davlat milliy sanoat majmuasini qo'llab-quvvatlash bo'yicha o'z ssenariysini amalga oshiradi, bunda diqqatni birinchi o'rinda innovatsion yuqori texnologiyali ishlab chiqarishni rivojlantirishga qaratadi.

Sanoatning yuqori texnologiyali tarmoqlari amalda rivojlangan iqtisodiyotga ega bo'lgan ko'pchilik mamlakatlarda global ishlab chiqarish landshaftini shakllantiradi va

buning natijasida sanoat raqobatbardoshligini ta'minlash yoki unga erishish uchun aniq yo'nalishlarni belgilab beradi.[7]

Hududiy sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini oshirish masalalari ko'plab tadqiqotlarda keng yoritilgan. Masalan, Williamson o'zining tadqiqotlarida mintaqalar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarning paydo bo'lishi va rivojlanishi jarayonlarini o'rgangan. Shu bilan birga, ko'plab zamonaviy tadqiqotchilar hududiy rivojlanishni ta'minlash uchun davlatning roli, investitsiyalarni jalb qilish strategiyalari va infratuzilmani rivojlantirish zarurligini ko'rsatib o'tganlar.

Sanoatini davlat tomonidan tartibga solish usullari borasida G'ulomov A.A., Metyakubov A.D. [6], Nurimbetov R.I. [7], Qosimov I., Toshmuxamedova K.S. Matrizayeva D. Yu., Kurbaniyazov Sh.K., Djumaniyazov U.I., Qosimov E. [10], Abdullayev A.A kabi olimlarimiz tadqiqotlar olib borishgan.

Sanoat korxonalari yuqori samaradorlikka aksariyat hollarda erisha olmaydi, chunki yangi texnika-texnologiyalarni jalb etilishi, bozor muhitiga moslashish, sifatli mahsulot ishlab chiqarish yuqori xarajatlarni talab etadi, bu esa iqtisodiy samaradorlikni pasayishiga olib keladi. Shuningdek har qanday optimallashtirish vaqt o'tishi bilan eski tizimga qaytishi xam mumkin, bu ob'yektiv jarayon bo'lib, uni o'zgartirish qiyin. Ba'zida eski ish usullariga biroz qaytish muvaffaqiyatli optimallashtirishni ko'rsatadi.

METODOLOGIYA

Tahlilni amalga oshirish uchun quyidagi metodologiyalardan qo'llanildi: ma'lumotlar yig'ish: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi statistika agentligidan olingan, unda har bir hudud bo'yicha sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi ko'rsatilgan. Hududiy taqsimot: hududlar iqtisodiy rivojlanish darajasiga ko'ra yuqori va past rivojlangan hududlarga ajratilib, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi va o'sish sur'atlari ushbu guruhlar bo'yicha tahlil qilindi. Taqqoslash usuli: Har bir hududdagi sanoat ishlab chiqarish hajmi milliy o'rtacha ko'rsatkich bilan taqqoslanib, mintaqaviy o'ziga xosliklar va asosiy o'sish drayverlari aniqlandi. Diagramma va xaritalar orqali vizualizatsiya: Tahlil natijalarini yanada aniqroq ko'rsatish maqsadida hududlar bo'yicha sanoat hajmini ko'rsatuvchi diagrammalar va jadvallar tayyorlandi. Ushbu metodologiya sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining hududlar bo'yicha tahlilini chuqurroq va aniqroq o'rganish imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mintaqa sanoati tuzilmasini o'zgartirishda avvalambor, qaysi tarmoqlarga e'tibor qaratish lozimligini aniqlab olish zarurdir. Bunda ayniqsa, eksportga yo'naltirilgan mahsulotlar ishlab chiqariladigan tarmoqlar muhim o'rin tutib, bunda birinchidan, sanoat mahsulotlarini mahalliy resurslar hisobidan ishlab chiqarishga; ikkinchidan, mahalliy sanoat ishlab chiqarishida innovatsion texnologiyalarni rivojlantirishga; uchinchidan, qayta ishlash sanoatini oyoqqa turg'azishga; to'rtinchidan, mintaqalarda ishlab chiqarilayotgan sanoat tovarlari narxlariga teng bo'lishini saqlab qolishga intilish lozim bo'ladi.

Sanoat korxonalarini zamonaviy texnika va texnologiyalar bilan qayta jihozlash, ilg'or innovatsion g'oyalarni tijoratlashtirish va joriy qilish, sanoat sohasini zamonaviy bilim va mahoratga ega bo'lgan kadrlar bilan ta'minlash choralari ko'rish lozim bo'ladi. Aniqlangan tendensiyalar mintaqa sanoati tarmoqlarining texnik qayta jihozlanishini amalga oshirish borasidagi masala pishib yetilgani haqida guvohlik beradi, bu esa o'z navbatida katta hajmdagi moliyaviy resurslarni talab qiladi.

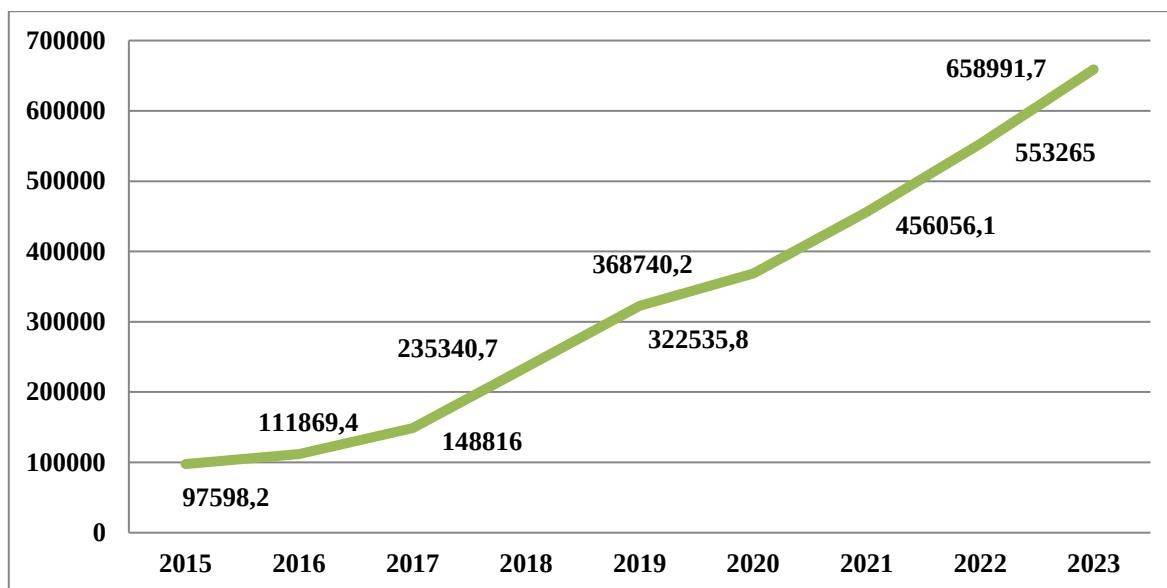
Sanoatidagi milliy korxonalar asosiy ishlab chiqarish fondlari yemirilishining yuqori darajasi ishlab chiqarish sohasiga, ayniqsa, innovatsion loyihalarni amalga oshirishga investitsiyalarni jalb qilishdagi murakkabliklar bilan birga milliy sanoat korxonalari tovarlarining xorijiy ishlab chiqaruvchilar mahsulotlariga nisbatan raqobatbardoshligi pasayib ketishiga olib keladi.

Bularning barchasi qurilma va mexanizmlarni ta'mirlashga sarf-xarajatlarning ortishini keltirib chiqaruvchi eski texnika va texnologiyalardan foydalanish bilan birgalikda qayta ishlash sektordagi mahsulotlarning yuqori bo'lmagan rentabelligiga sabab bo'ladi.

Sanoat rivojlanishi darajasiga demografik holat va kadrlar omili ma'lum bir darajada ta'sir ko'rsatadi, bunda kadrlar omili malakali mutaxassislarining mintaqadan boshqa hududlarga chiqib ketishi bilan tavsiflanadi. Bularning barchasi birgalikda mutaxassislar (muhandislar, texnologlar, marketologlar, dizaynerlar va shu kabilar)ning o'tkir yetishmovchiligini keltirib chiqaradi hamda ishlab chiqarishda yuqori texnologiyalardan foydalanishning past darajada ekanligini shartlaydi. Hududlarda sanoat salohiyatining ortishiga shu jumladan, transport infratuzilmasining rivojlanmaganligi, hududlarning bir-biridan uzoqda joylashganligi ham salbiy ta'sir ko'rsatib, bu transport xarajatlari, mahsulot tannarxining ortishiga olib keladi va mahalliy mahsulotlarni ishlab chiqarishda raqobatbardoshlik uchun jiddiy to'siq bo'lib sanaladi. Mintaqa tumanlari orasidagi uzoq masofa va transport xarajatlarning yuqori ekanligi muammosi shuningdek, sanoat tarmoqlarining xom-ashyoni yetkazib berishdagi qiyinchiliklar va kechiktirib yetkazib berishlar oqibatida xom-ashyo bilan ta'minlanishiga ham salbiy ta'sir o'tkazadi.

2015-yilda O'zbekiston Respublikasi sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 97598,2 milliard so'mni tashkil etgan bo'lib, shundan, 18986,1 milliard so'mi (jami sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining 19,5 %) Toshkent shahri hissasiga, 14401,0 milliard so'mi (jami sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining 14,8 %) Toshkent viloyati hissasiga hamda 9744,6 milliard so'mi (jami sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining 10,0 %) Andijon viloyati hissasiga to'g'ri kelgan (1-rasm).

2015-yilda Respublika sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmida ulushi eng past hududlar Jizzax viloyati (1474,5 milliard so'm, jami sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining 1,5 %i), Surxondaryo viloyati (1910,7 milliard so'm, jami sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining 2,0 %i) hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi (2387,6 milliard so'm, jami sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining 2,4 %i) bo'lgan (1-rasm).

1-rasm. O'zbekiston Respublikasi sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining o'zgarish dinamikasi¹

2023-yilga kelib, O'zbekiston Respublikasi sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 6,8 barobarga ortib 658991,7 milliard so'mga yetgan. 2023-yilda Respublika sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmidagi ulushi yuqori bo'lgan hududlar 2015-yilga nisbatan o'zgarishsiz qolgan va mos ravishda Toshkent shahri 124116,4 milliard so'mni, Toshkent viloyati 106915,3 milliard so'mni hamda Andijon viloyati 9744,6 milliard so'mni tashkil etgan. 2023-yilda sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmi eng past bo'lgan hududlar Surxondaryo viloyati, Sirdaryo viloyati hamda Qoraqalpog'iston Respublikalari hissasiga to'g'ri kelgan va mos ravishda ulushlari Surxondaryo viloyati 8848,6 milliard so'mni (1,3 %), Sirdaryo viloyati 15348,1 milliard so'mni (2,3 %) hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi 2,7 % bilan 17791,1 milliard so'mni tashkil etgan(1-jadval).

1-jadval

Sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining hududlar bo'yicha taqsimlanishi²

Hududlar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023-yilning 2015-yilga nisbatan o'zgarishi
O'zbekiston Respublikasi	97598,2	111869,4	148816	235340,7	322535,8	368740,2	456056,1	553265	658991,7	6,8
<i>jami:</i>	100	100	100	100	100	100	100	100	100	x
Qoraqalpog'iston Respublikasi	2387,6	4265,7	6773,3	10911,9	12736,1	13981,3	16630,4	17624,7	17791,1	7,5
<i>ulushi</i>	2,4	3,8	4,6	4,6	3,9	3,8	3,6	3,2	2,7	1,10
Andijon viloyati	9744,6	7965,7	13269,8	27454,7	33122,3	36376,5	35935,3	54352,5	73767,1	7,6
<i>ulushi</i>	10,0	7,1	8,9	11,7	10,3	9,9	7,9	9,8	11,2	1,12
Buxoro viloyati	5143,9	5569,6	6422,3	8601,2	14798,2	17574,4	20772,1	27202,4	31860,4	6,2
<i>ulushi</i>	5,3	5,0	4,3	3,7	4,6	4,8	4,6	4,9	4,8	0,92
Jizzax viloyati	1474,5	2001,2	2548,8	3581,8	4586,1	5823,8	8731,8	11402	19197,3	13,0
<i>ulushi</i>	1,5	1,8	1,7	1,5	1,4	1,6	1,9	2,1	2,9	1,93

¹ Manba: <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/industry-2>

² Manba: <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/industry-2>

Hududlar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023-yilning 2015-yilga nisbatan o'zgarishi
Qashqadaryo viloyati	8721,9	9632,2	10945,9	14529,5	20360,1	14612,3	18771,9	22624,4	28767,7	3,3
<i>ulushi</i>	8,9	8,6	7,4	6,2	6,3	4,0	4,1	4,1	4,4	0,49
Navoiy viloyati	9286,9	10657,9	13072,9	22892,4	44438,1	65084,9	73633,5	84393,7	101841,9	11,0
<i>ulushi</i>	9,5	9,5	8,8	9,7	13,8	17,7	16,1	15,3	15,5	1,62
Namangan viloyati	2861,8	3475,7	4615,5	6586,6	8818,1	11011,9	14695,1	18120,5	21906,8	7,7
<i>ulushi</i>	2,9	3,1	3,1	2,8	2,7	3,0	3,2	3,3	3,3	1,13
Samarqand viloyati	6095,5	7446	9242	13488,1	15783,6	18383,4	22834,3	29188,6	32955,7	5,4
<i>ulushi</i>	6,2	6,7	6,2	5,7	4,9	5,0	5,0	5,3	5,0	0,80
Surxondaryo viloyati	1910,7	2200,7	2356,4	3234,7	4231,3	5322,7	6675,3	7229,8	8848,6	4,6
<i>ulushi</i>	2,0	2,0	1,6	1,4	1,3	1,4	1,5	1,3	1,3	0,69
Sirdaryo viloyati	2820,6	3522,3	3806,5	5163,1	7293	7990,9	9813,3	12011,2	15348,1	5,4
<i>ulushi</i>	2,9	3,1	2,6	2,2	2,3	2,2	2,2	2,2	2,3	0,81
Toshkent viloyati	14401,0	16864,7	21693,4	37724,4	53484,8	65949,9	83433,9	93935,1	106915,3	7,4
<i>ulushi</i>	14,8	15,1	14,6	16,0	16,6	17,9	18,3	17,0	16,2	1,10
Farg'ona viloyati	7170,2	8040,7	9728,5	13613,8	18661,2	21701,2	27761,5	30303,5	35794,9	5,0
<i>ulushi</i>	7,3	7,2	6,5	5,8	5,8	5,9	6,1	5,5	5,4	0,7
Xorazm viloyati	2616	2802,7	4070,4	6457,2	8538,6	9615,9	13658,1	18323,3	21589,1	8,3
<i>ulushi</i>	2,7	2,5	2,7	2,7	2,6	2,6	3,0	3,3	3,3	1,2
Toshkent shahri	18986,1	23511,9	30459,6	43274,1	52747,5	66188	90211,9	108807,7	124116,4	6,5
<i>ulushi</i>	19,5	21,0	20,5	18,4	16,4	17,9	19,8	19,7	18,8	0,97

Tahlil qilinayotgan yillar oralig'ida sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmidagi ulushi past bo'lgan Surxondaryo viloyati 2023-yilda 2015-yilga nisbatan 4,6 barobarga hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi 7,5 barobarga ortganligini ko'rishimiz mumkin. Shuningdek, 2023-yilda 2015-yilga nisbatan o'sish ko'rsatkichi eng yuqori bo'lgan hududlar Jizzax viloyati (o'sish 13,0 barobar), Navoiy viloyati (11,0 barobar) hamda Xorazm viloyati (o'sish 8,3 barobar) hissasiga to'g'ri kelgan.

Hududlarning sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmidagi ulushlar tahliliga ko'ra, Qashqadaryo viloyatining sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmidagi ulushi 2023-yilda 2015-yilga nisbatan 0,49 barobarga, Surxondaryo viloyati 0,69 barobarga va Farg'ona viloyati 0,7 barobarga pastlaganligini ko'rishimiz mumkin. Shuningdek, hududlar kesimida tahlil qilinganda sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi o'sganligini ko'rishimiz mumkin.

Sanoat ishlab chiqarishi hozirda mamlakat iqtisodiy rivojlanishining ustuvor tarmog'i bo'lib sanalmoqda. Ko'pchilikka ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi sobiq Ittifoq davrida xom-ashyo bazasi sanalar edi, bu ayniqsa, qishloq xo'jaligining paxtachilik sohasida juda kuchli namoyon bo'lar edi. Bunday siyosat respublikada sanoat ishlab chiqarishi rivojlanishi uchun imkon bermas edi. Mustaqillik qo'lga kiritilgandan so'ng O'zbekistonning, shu jumladan, uning yirik hududiy tarkibiy qismi bo'lgan Qoraqalpog'iston Respublikasining ham iqtisodiy rivojlanishi yo'nalishi tubdan o'zgardi. Hozirgi vaqtda O'zbekistonda industrial rivojlanish o'z yo'liga tushib olgan bo'lib, bugungi kunda mamlakatda sanoatning yuzdan ortiq tarmoqlari faoliyat ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Hududlar bo'yicha sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini tahlil qilish mamlakat iqtisodiyotida mintaqaviy farqlar va rivojlanish darajalarini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy infratuzilma, resurslar, ishchi kuchi va texnologiyalarga kirish imkoniyati yuqori bo'lgan hududlarda sanoat ishlab chiqarish hajmi yuqori bo'lib, ularning iqtisodiyotga qo'shgan ulushi sezilarli. Boshqa hududlarda esa resurslar va texnologik imkoniyatlarning cheklanganligi sababli ishlab chiqarish hajmi pastroq bo'lib, bu iqtisodiy notekisliklarga olib keladi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, hududiy rivojlanishdagi bunday tafovutlarni kamaytirish uchun sanoatni qo'llab-quvvatlash, infratuzilmani rivojlantirish va investitsiyalarni jalb qilish kabi strategik chora-tadbirlar muhimdir. Shu tariqa, sanoat ishlab chiqarish hajmining hududiy o'sishini rag'batlantirish mamlakat iqtisodiyotini yanada barqaror va diversifikatsiyalangan qilishga yordam beradi.

Yuqorida keltirilgan tahlil natijalariga asoslangan holda quyidagicha xulosa qilish mumkin, hududlarda sanoat korxonalarini rivojlantirish bo'yicha yetarli shart sharoitlar yaratilganligini yashovchanlik koeffitsiyenti ifodalaydi. Boshqa tomondan esa faollik darajasining pasayishi korxonani tashkil qilingandan keyingi faoliyatini boshqarishdagi muammolarni mavjudligini ko'rsatadi. Shuningdek, har bir sanoat korxonasiga to'g'ri keladigan mahsulot miqdorini kamayishi esa yuqorida keltirilgan fikrimizni tasdiqlashga xizmat qilmoqda. Natijada, keyingi yillarda jami sanoat mahsulotlari yetishtirishda mintaqa ulushini kamayishi kuzatilmoqda, bundan tashqari sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishning tarkibiy tuzilishida ham o'zgarishlar vujudga kelmoqda.

Fikrimizcha, sanoat korxonalarida boshqaruvni to'g'ri yo'lga qo'yish, ularni malakali kadrlar bilan ta'minlash nafaqat mintaqa sanoatini rivojlantirishga balki sanoat taraqqiyotini ta'minlash maqsadida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini ham ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Головачев В.И., Рябых В.Н., Форофонов С.А. **Инновационная сфера как определяющий фактор качества экономического развития** // Социально-экономические явления и процессы, 2015, Т. 10, № 7, С. 22-31. – EDN UMCJYH.
2. Кузьминых Н.А. **Управление инновационным развитием промышленного сектора экономики** [Текст]: дис. ... канд. экон. наук. 08.00.05. – Уфа, 2007. – 187 с.
3. Исламутдинов В.Ф. **Совершенствование методики оценки эффективности инновационных проектов** // Менеджмент в России и за рубежом, 2009, № 3.
4. Френкель А.А., Тихомиров Б.И., Сергиенко Я.В., Волкова Н.Н. **Новый подход к изучению тенденций экономического развития** // Экономика и предпринимательство, 2017, № 9, Ч. 3, С. 39–46. <http://swsys.ru/index.php?page=article&id=4452>
5. Заборовская О.В., Ниязова С.Р. **Проблемы и перспективы развития инновационной среды в России** [Текст] // Вестник Российской академии естественных наук, 2013, № 4, С. 16-20.
6. **Мировой индекс промышленной конкурентоспособности за 2016 год** / Global Manufacturing Competitiveness Index (GMCI) 2016 <https://inventure.com.ua/>

7. Metyakubov A.D. **Qurilish materiallari sanoat korxonalariga investitsiyalarni jalb etish samaradorligini oshirish** [Текст], монография. – Т.: 2021. – 183 б.
8. Nurimbetov R.I., Metyakubov A.D. **Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda qurilish materiallarini ishlab chiqarish sanoatining rivojlanish tendensiyalari** [Текст]. Архитектура и строительство Узбекистана, журнал, 2017, С. 37-39.
9. Nikolaev V.P. **Введение в рыночную экономику строительства** // Экономика строительства, 1994, № 4, С. 3-12.
10. Kas I. **Система управления экономикой: план и рынок** // Проблемы теории и практики управления, 2008, № 2, С. 59.
11. Qosimov E. **Qurilish ashyolari: Oliy o‘quv yurtlarining talabalari uchun darslik.** — Т.: “Mehnat”, 2004. – 3 б.
12. Cherkasov G.I. **Рынок: регулирование рынка: Учебное пособие.** – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 150 с.
13. Bondarenko A.A. **Организационно-экономический механизм развития предприятий промышленности строительных материалов.** Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. ФГБОУ ВО “Российский экономический университет им. Г.В. Плеханова.” Москва, 2019. – 29 с.